

HVORDAN PRÆDIKE OM DÅBEN?

Af sognepræst (kbf), cand.theol. Carsten Haugaard Nielsen

Hvis man skal svare på spørgsmålet om, hvordan man skal prædike om dåben, må man begynde med det mere grundlæggende spørgsmål: Hvordan skal man prædike?

1. Hvordan skal man prædike?

Det er der mange, der har givet et bud på. I nyere homiletik peges der på, at der må gøres op med tidligere tiders fokus på det ord, der *tales*. Det handler derimod om det ord, der *høres*. Det gør det noget mere vanskeligt at sige, hvordan man skal prædike. For mens prædikanten har kontrol over det, der *tales*, så har han eller hun ikke på samme måde kontrol over det, der *høres*.

Men det betyder på den anden side ikke, at man bare kan knytte til ved tilhøreren og tilhørerens erfaringer og så prædike ud fra det. For kender prædikanten tilhørerens erfaringer og dermed det, der *høres*? Det hele er mere komplekst. Marianne Gaarden peger i sin ph.d.-afhandling (Gaarden 2014) på, at der sker en »meningsproduktion« hos kirkegængerens. Her er prædikenen ét element, der

påvirker kirkegængerens meningsproduktion. Det, som prædikanten siger, har altså betydning. Men det, prædikanten siger, overtages ikke uden videre af tilhøreren. Derimod forbinder det sig med kirkegængerens erfaringer, og der sker en dialogisk interaktion i kirkegængerens, der fører til det, tilhøreren får ud af prædikenen. Sagt med andre ord: kommunikation = dialogisk interaktion => ny meningsproduktion.

Men hvordan skal man så prædike? Her peger Gaardens empiriske undersøgelser på en række forskellige forhold:

1. Prædikantens ethos, det vil sige autenticitet og attitude over for menigheden, prædikantens person og relation til menigheden, har betydning for det, der *høres*
2. At prædikenen aktiverer en indre dialog hos kirkegængerens ud fra kirkegængerens egen erfaring
3. At prædikenen ikke nødvendigvis fører til, at man er enig med præsten, og at det ikke er afgørende, at man er enig. Kirkegængerens bruger under

alle omstændigheder præstens ord til at danne sig sine egne meninger

4. At prædikenen nogle gange danner »emergens«. Det vil sige: når kombinationen af prædikenen og kirkegængeregens egne overvejelser på baggrund af prædikenen danner »mere«: mere end både prædikanten og kirkegængerens har forudset

Så hvordan skal man prædike, hvis man spørger Marianne Gaarden? Man skal være tro mod sig selv, skabe en god relation til den menighed, der lytter, bruge erfaringer til at aktivere den indre dialog hos tilhøreren – og så håbe og bede til, at der dannes et »mere«: en tro, holdning eller mening, som hverken prædikant eller kirkegænger har magt over.

2. Hvordan skal man så prædike om dåben?

Jeg vil i det følgende bruge indsigterne fra Gaardens ph.d.-afhandling til at overveje, hvordan man så kan prædike om dåben.

2.1 Den autentiske prædikant

Ifølge Gaarden er det afgørende for prædikenen, at prædikanten er autentisk. Skal man være det, må man først gøre sig klart: Hvad er der på spil for mig i dåben? Men autenticitet handler ikke kun om, at man er autentisk i forhold til sin egen tro, men også om, at der er dybde i det, man siger. Her kommer man ikke uden om at overveje dåben ud fra såvel Bibelen som den lutherske traditions forståelse af dåben og spørge: Hvordan kan det udtrykkes i dag?

2.2 Relationen til menigheden

Men der er flere ting på spil i dåbsforkyndelsen. Relationen til menigheden har betydning. Derfor er dåbssamtalen vigtig for dåbsforkyndelsen.

Den relation, der skabes i selve gudstjenesten, er også vigtig. Her har Martin Modeus lært os, at gudstjenesten skal være »menneskelig«: at der skal skabes en atmosfære af menneskelig varme, inklusion og tillid (Modeus 2017, 131). Det kan der tales og skrives meget om, men det fører for vidt i denne artikel.

2.3 At aktivere den indre dialog hos kirkegængerens

Både den autentiske prædikant, der går til kilderne for at finde sin dåbsforståelse (2.1), og prædikantens relation til menigheden forud for og under gudstjenesten (2.2) er altså væsentlig i forhold til at skabe den indre dialog hos kirkegængerens om dåben.

Men der skal mere til. Hvis prædikenen skal aktivere en indre dialog hos kirkegængerens, må dåbsforkyndelsen også have et udgangspunkt i kirkegængerens erfaring. Det er ikke let. For prædikanten kender ikke den konkrete kirkegængerens erfaring. Her må man så knytte til ved generelle erfaringer. Det kan oplagt være erfaringer om at have fået et barn, men også mange andre erfaringer kan komme i spil – afhængig af situationen, tilhørerne og prædiketeksten.

2.4 Dåben – en række muligheder for at prædike om dåben

Hvordan skal der så prædikes om dåben? Kan vi konkludere noget, så vidt som vi er

kommet? Hvis der skal opstilles en delkonklusion ud fra det foregående må det blive: Det kan der kun vanskeligt tales generelt om. Men der er en række elementer, der bør indgå i eller forud for en prædiken om dåben: Bibelen og den lutherske tradition om dåben, prædikantens egen tro, prædikantens relation til menigheden og menighedens erfaringer. Men dermed er det hele ikke gjort. For der er ingen garanti for, at det skaber »emergens« hos den enkelte.

Det betyder, at vi snarere end at tale om, hvordan der *skal* prædikes om dåben, må tale om, hvordan *kan* der prædikes om dåben. Hvilke muligheder er der for at prædike om dåben? Hvilke vinkler er der for prædiken om dåben?

I et udvalg nedsat af provstierne i Aarhus var jeg med til at lave en dåbsrapport, der undersøgte udviklingen i dåbstallene og kom med en række anbefalinger til kirkerne i Aarhus (Høgild et al. 2016). I forlængelse af det har jeg været med til at formulere nogle overvejelser om, hvordan der kan prædikes om dåben. Her præsenteres et revideret resumé af disse overvejelser:

2.4.1 Dåben som løfte

Alt, hvad der bærer livet, bygger på løfter. Mennesker lever livet på udtalte eller uudtalte løfter om kærlighed, forståelse og respekt fra andre. Dåben indebærer også et løfte: At Jesus vil være med os alle dage indtil verdens ende (Matt 28,20).

2.4.2 Dåben som taknemmelighed

I den tyske bog »Die Taufe« (Die Taufe 2008) fremhæves taknemmeligheden

som en af de mulige temaer i en nutidig dåbsteologi, der når ind til forældre i dag. Når man får et barn, fyldes mange forældre med tak for den gave, der er lagt i deres hænder, og af tak for at være kommet godt ud af den trussel, som en fødsel er. Vi finder også dette tema i nogle nyere dåbssalmer, for eksempel salmen »Fyldt af glæde over livets under« (Den Danske Salmebog, nr. 448)

I den teologiske tradition om dåben tematiseres taknemmeligheden dog ikke som sådan. Dog berøres takken for dåben i dåbskollekten, og takken er en del af enhver gudstjeneste.

2.4.3 Dåben og truslen

Christian Thodberg fremhæver i bogen »Dåben og dåbsritualets historie« (Thodberg 2017) truslen som en væsentlig baggrund for dåben. Hos såvel Luther som Grundtvig var truslen fra død og Djævel det vigtigste ved dåben, jf. salmen »Sov sødt barnlille«, hvor der i v. 2 står: »... thi skal ingen djævel dig skade« (Den Danske Salmebog, nr. 674 v. 2).

Men er vi truet i dag, netop i velfærdssamfundet med al den sikkerhed, der spændes ud under os? Ja, grundlæggende er vi lige så meget truet som tidligere. Død og det onde eksisterer stadig og truer. Og mange forældre erfarer sig da også truet, når de får et lille barn, og de oplever en eksistentiel magtesløsheden, når det for eksempel bliver sygt. Her kan en forkyndelse om befrielse fra det onde og dåben som tryghed knytte til.

2.4.4 Dåben og synden

Giver det mening at fastholde, at dåben er syndernes forladelse? Det spiller en stor rolle i dåbsforståelsen traditionelt. Syndernes forladelse nævnes de to steder i dåbsritualet, der formulerer en teologi om dåben: i dåbsbønnen og i dåbsvelsignelsen. Men giver det mening i en folkelig sammenhæng at fastholde dette element i dåben?

Hvis talen om arvesynd skal give mening i dag, må det ske i en nutidig fortolkning af arvesynden: At mennesket – også i dag – er på kanten med tilværelsen, og arver en tilbøjelighed, som det er fastlåst eller fanget af: at vi ikke gør det gode, vi gerne vil.

Hvad betyder syndernes forladelse i dåben så konkret? At vi bliver sat fri af syndens herredømme og får givet nye muligheder dér, hvor vi ellers var låst fast.

2.4.5 Dåben og at være eller blive et Guds barn

I dåbsbønnen takker vi Gud for, at han i dåben »gør os til dine børn«. Hvordan skal vi forholde os til det? Er vi Guds børn allerede i skabelsen eller bliver vi det først i dåben?

Kan begge dele fastholdes i en dialektik? Vi er allerede Guds børn på skabelsens plan, for vi er skabt i Guds billede. Alligevel bliver vi først Guds børn på frelsens plan i dåben, fordi vi dér bliver forbundet med Kristus.

Ind i dette skal det fastholdes, at dåben er givet for vores skyld. Dåben er nødvendig, men Guds frelse er ikke afhængig af dåben. Vi er afhængige af at være døbt,

for at vi kan vide med sikkerhed, at vi er Guds børn.

2.4.6 Dåben som et holdepunkt i livet

Dåben var for Grundtvig også noget, han kunne vende tilbage til og hvile i. Her røres der ved det sakramentale i dåben: Dåben er en Guds handling, der sker uden vores fortjeneste på nogen måde. Det sakramentale i dåben kommer især til udtryk i de konkrete tegn: vand, korstegnelse og håndspålæggelse.

Også i dag har mennesker brug for et holdepunkt uden for sig selv, som ikke er afhængig af deres eget valg. Her taler vi imod en folkelig tendens, som vi for eksempel finder i undersøgelsen »Dåb eller ej« (Leth-Nissen og Trolle 2015) og som mange kender fra dåbssamtaler: Dåben for forældre har i dag foreløbig karakter. Konfirmationen er det vigtige, hvor man selv tager stilling.

Her kan en forkyndelse kommunikeret den lettelse eller det holdepunkt i livet, som dåben er: At dåben ikke er afhængig af det, der kommer inde fra dig selv, men et holdepunkt uden for dig, der hviler hos Gud.

2.4.7 Dåben som indgang i menigheden, at blive en del af noget større / dåben og troen
Ifølge »Dåb eller ej« er nogle af de vigtigste argumenter for forældre for at få deres børn døbt tradition, og at det er en del af at være dansk. Dette kan give anledning til at tale om dåben som indgang til at blive en del af noget større, en del af menigheden.

Dette element kan understreges ved, at troen bekendes i fællesskab i forbindel-

se med dåben. Den fælles bekendelse kan også understrege trosbekendelsens funktion ved dåben: Trosbekendelsen er ikke et forhør, men snarere at fælde sig ind i fællesskabets tro. Og her står menigheden bag og tager derved på en måde en byrde fra dåbsforældrenes skuldre.

Folkeligt kan spørgsmålet, om man nu tror nok til at få sit barn døbt, fylde en del hos nogle. For både Luther og Grundtvig er troen noget, der bliver kaldt frem i dåben. Det fremgår også af, at det er barnet, der bliver spurgt om troen, ikke den, der bærer barnet.

2.4.8 Dåben som velsignelse

Markusteksten om Jesus og de små børn i dåbsritualet var i Luthers dåbsritualbegrundelse for dåbsvelsignelsen. Senere fik teksten den nuværende placering, hvor den bliver en begrundelse for barnedåben.

Velsignelse i forbindelse med dåben kan ses som dåbens »magiske« betydnings, en berøring af Guds hånd. Det knytter tilbage til Det Gamle Testamente, der grundlæggende formulerer en velsignelsesreligion. Der er livskraft, styrkelse, opretholdelse og bevarelse i velsignelsen, og derfor vil mødrene have Jesus til at velsigne deres små børn. Og det samme vil vi i dag. Velsignelsen er også en sendelse ud i livet, jf. formuleringen: »Herren velsigne din udgang og indgang...«

Velsignelsen har også fundet vej ind i nye dåbssalmer, for eksempel et dåbsvers af digteren Simon Grotrian: »Velsign mit barn, du kære Gud/ og lad det holde livet ud/og tænd et lys på sjælens tinde/ for

verden selv, for os herinde« (100 salmer, nr. 840 v. 1).

2.4.9 Dåben og dåbslivet

At blive døbt er at dø og opstå med Kristus (Rom 6). Det er at blive en del af den nye menneskehed, Jesus kom for at oprette. Det giver dåbslivet et fortegn: At være discipel og stille sig solidarisk med menneskehedens kaos og lidelse, som Jesus gjorde. Dåbslivet er derfor på en måde alvorligt og farligt. Det er at bære Jesu kors (Willams 2016, 9-33).

2.4.10 Konklusion

Ovennævnte forskellige indfaldsvinkler til forståelse af dåben er ikke udtømmende, men de kan ses som en række muligheder for at forkynde om dåben. De peger samtidig på, at forkyndelsen om dåben kan have mange facetter, også flere end der er i den traditionelle, lutherske tradition.

3. Hvordan prædikes der om dåben i folkekirken i dag?

Hvordan prædikes der så rent faktisk om dåben? I efteråret 2018 udkom bogen »Dåbstaler til trinitatis« (Davidsen, Mårup og Nielsen 2018). Vi var en række præster i folkekirken, der blev inviteret til at udarbejde og bidrage med dåbstaler. Bogen giver et indblik i, hvordan der rent faktisk prædikes om dåben i dag.

I en indledende artikel peger professor Anders-Christian Jacobsen på, at der er sket et skred i dåbsforståelsen i folkekirken i dag: fra forståelsen af dåben som nødvendig til frelse (Confessio Augustana, art. 9) til forståelse af dåben som tryghed. Det hænger igen sammen med

en bevægelse fra, at kristendommen forstås som frelsesreligion, til at kristendommen er en velsignelsesreligion. Endelige peger han på, at dåben i dag er mere et initiationsritual end et overgangsritual: Den handler mere om at blive en del af et familiemæssigt, folkeligt og kirkeligt fællesskab end en overgang fra syndens herredømme til Guds (Jacobsen 2018).

I de konkrete dåbstaler i bogen »Dåbstaler til trinitatis« er der kun få dåbstaler, der tager udgangspunkt i den traditionelle dåbsforståelse som frelse fra synden. Dog nævnes dåben som »tilgivelse«: »Dåben rummer i sig både de uendeligt høje krav og den modsvarende uendeligt dybe tilgivelse« (Sønderby 2018a, 58). En anden taler om Guds kærlighed i dåben og knytter det sammen med de traditionelle kirkelige ord om dåben: »Her i kirken kalder vi det at modtage syndernes forladelse og det evige liv. Vi kunne også sige, at vi bliver frelst« (M.L.O. Møller 2018, 88-89). Et par af talerne tematiserer dåben i relation til arvesynden (Bacher 2018, 110-111; Nielsen, 2018). Nogle få taler også om, at bliver Guds barn i dåben: »Når vi i dag døber, fødes troen i Benedikte og hun bliver Guds barn« (Davisen 2018, 96).

Der er mange andre temaer om dåben i bogen, der mere går i retning af forståelse af dåben som tryghed. Guds kærlighed går igen i flere taler: »Regnskabsdagen er aflyst. Gud elsker dig, Gud elsker os alle – og det er den Gud, der om lidt tager imod dig i dåben« (Larsen 2018, 62). Trygheden udtales også mere direkte: »Holder vi os til ham, så kan det i den sidste ende ikke gå helt galt for os, også

selv om det selvfølgelig af os til går galt for os i vores liv« (Mårup 2018, 78).

Dåben som overgangsritual ind i et større menneskeligt og åndeligt fællesskab er også tema i flere taler: »Med den erfaring peger vi på dåben som troens begrundelse« (K.M. Møller 2018, 93) og »Om lidt bliver jeres små, Villads og Katrine, døbt ind i det fællesskab af alle mulige slags mennesker. Vi kalder det fællesskab menighed...« (Sønderby 2018b, 114).

Konkluderende kan det siges, at dåbstalerne illustrerer en bevægelse i folkekirkens dåbsforkyndelse. Den mere traditionelle forståelse af dåben fastholdes af nogle, men de fleste taler bevæger sig tættere på tilhørerens verden og taler om dåben med ord, der er mere generelle: kærlighed, tryghed og at blive en del af et større fællesskab.

Man kan også sige det sådan: Talerne illustrerer, at det ikke er let at prædike om dåben – men også, at der arbejdes med det i folkekirken! Det er godt.

4. Konklusion

Tilbage står spørgsmålet, der for mig at se er afgørende: Hvordan på den ene side fastholde dåbens afgørende betydning i en luthersk sammenhæng og på den anden side bevæge sig, så forkyndelsen kommer i dialog med tilhørerens erfaringer? Det gøres for mig at se ikke ved at gentage de traditionelle formuleringer om dåben, på den anden side heller ikke ved at udvande dåbens betydning i generelle ord og vendinger. Men at lægge sig et sted imellem. Og det handler alt sammen om den balance, som Gaarden peger på: Både at være autentisk og samtidig prædike, så

det rører ved menneskers erfaringsverden.

Og så om én ting mere, der er afgørende for enhver prædiken – også en prædiken om dåben: Bønnen til Guds Helligånd, der alene kan give troens »emergens«: At prædikenen virker mere end både prædikant og tilhører kan forudse, så der skabes tro.

Litteratur

100 salmer. 2016. Frederiksberg: Eksistensen.

Bacher, Jesper. 2018. »16. Søndag efter Trinitatis«. I *Dåbstaler til trinitatis. Anden Tekstrække*, redigeret af Mads Davidsen, Arne Mårup og Kjeld Slot Nielsen, 108-111. Frederiksberg: Eksistensen.

Davidsen, Mads. 2018. »12. Søndag efter Trinitatis«. I *Dåbstaler til trinitatis. Anden Tekstrække*, redigeret af Mads Davidsen, Arne Mårup og Kjeld Slot Nielsen, 93-96. Frederiksberg: Eksistensen.

Davidsen, Mads; Arne Mårup og Kjeld Slot Nielsen, red. 2018. *Dåbstaler til trinitatis. Anden Tekstrække*. Frederiksberg: Eksistensen.

Den Danske Salmebog. 2003. København: Det kgl. Vajsenhus' Forlag.

Gaarden, Marianne. 2014. »Den emergente prædiken«, ph.d.-afhandling, Arts, Aarhus Universitet.

Høgild, Karsten; Carsten Haugaard Nielsen; Anja Stokholm; Marie Ørgaard og Esben Thusgård. 2016. »Giver det mening? Samtaler om dåb i en tid i forandring«. Rapport fra dåbsudvalget i Aarhus. <https://www.fkuv.dk/>

videnscenter/projekter-undersøgelser-og-rapporter (set den 5. juni 2019).

Jacobsen, Anders-Christian. 2018. »Dåb – Nogle teologiske overvejelser over dåbsteologi og -praksis i folkekirken«. I *Dåbstaler til trinitatis. Anden Tekstrække*, redigeret af Mads Davidsen, Arne Mårup og Kjeld Slot Nielsen, 11-21. Frederiksberg: Eksistensen.

Larsen, Jesper Hougaard. 2018. »3. Søndag efter Trinitatis«. I *Dåbstaler til trinitatis. Anden Tekstrække*, redigeret af Mads Davidsen, Arne Mårup og Kjeld Slot Nielsen, 58-62. Frederiksberg: Eksistensen.

Leth-Nissen, Karen Marie og Astrid Krabbe Trolle. 2015. »Dåb eller ej? Rapport om småbørnsforældres til- og fravalg af dåb«. Det Teologisk Fakultet, Center for Kirkeforskning. https://teol.ku.dk/nyheder/2015/foraeldre_opfatter_barnedaaben_som_foreloebig/Leth-Nissen_og_Trolle_2015_D_b_eller_ej.pdf (set den 5. juni 2019).

Modeus, Martin. 2007. *Menneskelig gudstjeneste*. Frederiksberg: Alfa.

Møller, Kristian Massey. 2018. »11. Søndag efter Trinitatis«. I *Dåbstaler til trinitatis. Anden Tekstrække*, redigeret af Mads Davidsen, Arne Mårup og Kjeld Slot Nielsen, 90-93. Frederiksberg: Eksistensen.

Møller, Maria Louise Odgaard. 2018. »10. Søndag efter Trinitatis«. I *Dåbstaler til trinitatis. Anden Tekstrække*, redigeret af Mads Davidsen, Arne Mårup og Kjeld Slot Nielsen, 86-89. Frederiksberg: Eksistensen.

Mårup, Arne. 2018. »7. Søndag efter Trinitatis«. I *Dåbstaler til trinitatis. Anden*

- Tekstrække*, redigeret af Mads Davidsen, Arne Mårup og Kjeld Slot Nielsen, 74-78. Frederiksberg: Eksistensen.
- Nielsen, Carsten Haugaard. 2018. »21. Søndag efter Trinitatis«. I *Dåbstaler til trinitatis. Anden Tekstrække*, redigeret af Mads Davidsen, Arne Mårup og Kjeld Slot Nielsen, 127-131. Frederiksberg: Eksistensen.
- Sønderby, Kirsten Kruchov. 2018a. »2. Søndag efter Trinitatis«. I *Dåbstaler til trinitatis. Anden Tekstrække*, redigeret af Mads Davidsen, Arne Mårup og Kjeld Slot Nielsen, 55-58. Frederiksberg: Eksistensen.
- Sønderby, Kirsten Kruchov. 2018b. »17. Søndag efter Trinitatis«. I *Dåbstaler til trinitatis. Anden Tekstrække*, redigeret af Mads Davidsen, Arne Mårup og Kjeld Slot Nielsen, 112-115. Frederiksberg: Eksistensen.
- Die Taufe. Ein Orientierungshilfe zu Verständnis und Praxis der Taufe in der evangelische Kirche*. 2008. EKD/Gütersloer.
- Thodberg, Christian. 2017. *Dåben og dåbsritualets historie*. København: Føenix.
- Williams, Rowan. 2016. *Kristen*. Frederiksberg: Eksistensen.

Forfatter

Carsten Haugaard Nielsen
Christianskirken
Frederikshaldsgade 13
8200 Aarhus N
chn@km.dk